

Kopenhag Okulu'nun Güvenikleştirme Teorisi Bağlamında Güvenlik-Medya İlişkisi*

Security-Media Relationship within the Context of Securitization Theory of Copenhagen School

Zehra Doğan, Dr., E-posta:zhr_dgn@hotmail.com

Anahtar Kelimeler:

Güvenlik,
Kopenhag Okulu,
Güvenikleştirme,
Medya,
Türk Medyası.

Öz

Güvenlik kavramının ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve tanımlanan güvenliğin ne şekilde korunup geliştirileceği güvenlik ile ilgili tartışmaların özünü oluşturmayı sürdürürken ulusal güvenlik paradigmasının medya ile ilişkisi sorunlu bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarından oluşan medyanın günümüzde bireysel, toplumsal ve siyasal yaşamı kuşatıcı gücü dikkate alındığında özellikle ulusal güvenlik-medya ilişkisi daha karmaşık bir boyut kazanmaktadır. Nitekim "ulusal güvenlik söz konusu olduğunda medya nasıl bir pozisyon belirlemelidir ya da güvenlikle alakalı meselelerde medyadan beklenen nedir?" biçimindeki sorular gündeme gelmektedir. Bu kapsamda kaleme alınan bu çalışmanın amacı da ulusal güvenlik ve medya ilişkisine Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme (securitization) teorisi ışığında bakarak güvenlik ve medya ile ilgili çalışmalara kuramsal bir katkı sağlamaktır.

Keywords:

Security,
Copenhagen School,
Securitization,
Media,
Turkish Media.

Abstract

While the debate continues about what the concept of security is, how it is defined, how it is protected and developed, the relationship between the national security paradigm and the media appears to be problematic. Considering the power of the mass media which covers individual, social and political life, the national security-media relationship is becoming more complex. Thus, questions such as "In case of national security, what kind of position should the media determine or what is expected on the media regarding security-related issues?" come to the fore. In this context, the purpose of this study is to discuss the relationship between national security and media in the light of the securitization theory of the Copenhagen School and thus to make a theoretical contribution to security and media studies

*: Bu makale; Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Güvenikleştirme Süreçlerinde Medyanın Rolü: 28 Şubat Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Tehlike, risk, düzensizlik ve korkunun karşıtı olarak ele alınan “güvenlik” aynı zamanda temel değerlere yönelik tehditlerden azade olunması anlamına gelse bile bu tehditlerin neler olduğu, analiz düzeyi ve tehdide dönük politikalar konusunda bir uzlaşma söz konusu değildir (Baylis, 2015:156). Bu noktada güvenlik öznel açıdan; “bir bireyin diğerlerinin verebileceği zarardan uzak olduğunu hissettiği ruh halidir (Bracuh, 2015:169)” şeklinde tanımlanabilir. Nitekim güvenliğin çağdaş tanımıyla alakalı ilk kapsamlı çalışmayı yapan isim olan Wolfers de “*muğlak bir sembol*” diye nitelendirdiği güvenliğin objektif ve subjektif olarak iki yüzü olduğuna işaret etmiştir. Ona göre; “güvenlik nesnel olarak kazanılmış değerlere yönelik tehditleri ölçerken, öznel olarak da bu değerlere saldırılacağı yönünde korkuların olmamasıdır.”¹ Ondan yaklaşık 45 yıl sonra ise David Baldwin, “The Concept Of Security” başlıklı çalışmasında güvenliğin yedi unsuru olduğunu vurgulamış ve bunları “*kim ve hangi değerler için, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla, ne pahasına, ne kadar sürede, ne ölçüde güvenlik?*” (Baldwin,2011: 24-35) şeklinde sıralamıştır.

Öte yandan bir disiplin olarak güvenlik çalışmaları alanını özellikle güvenlikle ilgili analizlerin temel odağının “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” mı olacağı hususu meşgul etmiştir. (Baylis, 2015:156). Nitekim güvenlik çalışmaları alanında “güvenlik nedir?” sorusunun cevabı Soğuk Savaş boyunca sadece devletler gibi belirli bir referans nesnesi veya askeri tehditler gibi belirli bir tehdit ile ilgili olmuştur. Ne var ki 1980’ler ve nihayet Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle beraber güvenliğin devlet egemen askeri tehditler odaklı ele alınması yaklaşımından uzaklaşmıştır (Huysmans, 2007:481). Bu yaklaşımdan uzaklaşılmasıyla alanda çalışanlar önemli bir soruya cevap aramaya yönelmiştir. Bu soru bir problemi neyin güvenlik problemi yaptığına dairdir. Nitekim Kopenhag Okulu’nu da motive eden “güvenlik nedir?” sorusudur. Waever, Kopenhag Okulu’nun ortaya çıkmasının arka planında 1970’ler ve özellikle 1980’lerde politika ve güvenlik çalışmalarındaki geniş çaplı güvenlik konusundaki tartışmalar olduğunu dile getirmiştir (Waever,2003:8). Zira eğer prensipte her şey güvenlik ajandasına dâhil olursa güvenlik sorunu ile güvenlikle ilgili olmayan bir sorun arasındaki farkın ne olduğunu belirleyen husus tartışmalı hale gelecektir. Yani bu ikisi arasındaki fark kurulamazsa, güvenlik önemsiz bir kavram olarak her yerde olacaktır. Bu doğrultuda Kopenhag Okulu’nun başlangıçtaki temel sorunsalı da güvenlik çalışmaları alanını devletler arasındaki askeri ilişkilere odaklanan dar bir gündemin ötesine nasıl hareket ettirecekleridir. Okul, bunu yaparken her şeyle başa çıkmakta olan, her şeyi kapsayan, şişirilmiş bir güvenlik kavramından uzak durmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Huysmans’ın da belirttiği gibi; Okul, güvenlik çalışmaları alanındaki teorik tartışmalara özgün bir katkı sunmayı da amaçlamıştır (Huysmans, 2007:481).

Bu doğrultuda Kopenhag Okulu’nun ilk çalışması olan “Avrupa Güvenliği’nin Askeri-Olmayan Boyutları” (European Security-Problems of Research Non-military Aspects) (Jahn vd, 1987), adlı çalışmada Avrupa güvenlik unsurlarının askeri olmayan yönleri formüle edilmiştir. 1993 yılında Okul üyelerinin editörlüğünde çıkan *Identity, Migration and the New Security Agenda* (Waever vd, 1993) başlıklı derleme kitap

¹ Wolfers’in, güvenliğe dair değerlendirmeleri için bkz. (Wolfers,1962:45-175).

akademik camiada büyük ilgi uyandırmıştır. 1998 yılında yayımlanan *In Security: A New Framework for Analysis* (Buzan vd.,1998) adlı çalışmada ise Okul, genişleyen bir güvenlik kavramından kaynaklanan güvenlik çalışmalarının parçalanma riskini sınırlamak için kavramsal bir çözüm önermektedir. Bu kitapta Okul'un yaptığı güvenlik tanımına göre; "söz vermek veya vaftiz törenlerinde olduğu gibi, bir şeyi "güvenlik" olarak çağırarak o şeyi bir güvenlik problemi yapar" (Buzan vd, 1998:26). Bu süreç başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğinde mevcut durumu değiştirir; örneğin bir sorun ekonomik bir sorundan güvenlik problemi haline dönüşebilir. Bu bakış açısıyla, güvenlik kendini referans alan bir uygulamadır (Buzan vd, 1998:26).

Öte yandan Kopenhag Okulu, özellikle 'güvenlikleştirme teorisi' veya onun bazı varsayımlarıyla yola çıkan yayınların sayısı ve kapsamıyla kanıtlandığı üzere uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan bir kavram geliştirmede başarılı olmuştur. Güvenlikleştirme; devletlerin dış politika davranışlarından (Abrahamsen, 2005:55-88), sınıraşan suçların inşasına (Emmers, 2003:419-438), HIV/AIDS'in bir güvenlik tehdidi olarak yapılandırılmasından (Elbe, 2006:119-144), azınlık haklarına (Roe, 2004:279-294) kadar birçok analize uygulanmıştır. Özellikle 2001'den beri göçün güvenlikleştirilmesi konusunda çok çeşitli analizler vardır (Bio ve Walker, 2002:1-92), (Guild, 2003:46-331), (Huysman, 2006). Bununla birlikte güvenlikleştirme teorisinin gelişiminde birçok yazar da eleştirileri ile katkıda bulunmuştur (Bigo,2008), (Balzacq,2005), (Mcdonald,2008), (Williams,2003) (Möller,2007:179-196) (Hansen, 2011:51-74).

Bu çalışmaların bazıları medyanın güvenlikleştirme girişimindeki rolünü incelemektedir. Örneklendirecek olursak; Vultee, çalışmasında politik şiddet çerçevesinde 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle savaşın güvenlikleştirilmesinde medyanın rolünü irdelerken O'Reilly, çalışmasında 11 Eylül sonrası Irak'ın güvenlikleştirilmesinde Amerikan medyasının rolünü ele almaktadır (Vultee, 2007), (O'Reilly, 2008). Owiredu, çalışmasında İsveç'te yükselen anti-semitizmde medyanın rolünü yine yapısalılık, söylem analizi ve güvenlikleştirme bağlamında ele almaktadır (Owiredu, 2009). Sara McGuire'in "New Media and the Securitization of The Canada-United States Border", Lisa Gaufman'ın "Memory, Media, and Securitization: Russian Media Framing of the Ukrainian Crisis" (Gaufman, 2015) ve Glebova, Ksenia'nın "Media Securitization of Migration: Constructing Bangladeshi Migration to Assam as a Security Threat to Assamese Identity" (Ksenia, 2008) başlıklı çalışmaları Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının medya üzerinden ele alındığı çalışmalardan bazılarıdır.

Bu açıdan kaleme alınan bu çalışmanın amacı da özellikle ulusal güvenlik ve medya ilişkisine güvenlikleştirme teorisi ışığında bakarak Türkçe literatüre kuramsal bir katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda çalışmanın birbiri ile bağlantılı biri güvenlikle diğeri medya ile ilgili iki temel savı vardır. Bu savlardan ilki; güvenliğin güvenlikleştirme teorisinin de işaret ettiği üzere "*varoluşsal tehditler, acil eylem ve olağanüstü önlemler*" şeklinde bir retorikle sunulan ve sosyal pratiklerin etkileşimi içerisinde gerçekleşen özneler-arası bir süreç olduğudur. Bu noktada çalışmanın ikinci temel savı devreye girmektedir. Bu ikinci sava göre; güvenlikleştirme girişiminin başarılı olmasında medyanın fonksiyonel aktör olarak önemli bir rolü vardır ve bu rol ülkelerin toplumsal yapısına, siyasal ve güvenlik kültürüne, demokrasi anlayışına göre ve medyanın o ülkelerdeki sahip olduğu

ideolojik duruşa, mülkiyet ve çıkar ilişkilerine göre değişmektedir. Bu savlar ışığında çalışmada öncelikle Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi genel hatlarıyla ele alınacak olup medya-ulusal güvenlik ilişkisi güvenlikleştirme bağlamında kuramsal olarak değerlendirilecektir. Ardından Türk medyasının özellikle “rejim güvenliği” söylemi doğrultusunda ulusal güvenlik ile ilgili hususlardaki tutumu betimsel olarak sorgulanacaktır.

Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi

“Güvenlik” kavramı üzerine yapılan tartışmalar özellikle “*kimin ya da neyin güvence altına alınacağı? , güvenliği kimin ya da neyin sağlayacağı? , neye/kime karşı, ne şekilde sağlanacağı*” üzerine yoğunlaşmıştır (Baldwin, 1997:5-25). Bu açıdan bu kavrama dair tartışmalar “aktör-tehdit-politika”² çerçevesinde sürerken güvenlik nesnel olmaktan ziyade inşa edilmiş bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi'nde atılan *Kopenhag Okulu'nun*³ geliştirdiği *güvenlikleştirme (securitization)* teorisi de güvenliğin ne şekilde ele alınacağına dair kavramsal ve kuramsal tartışmalara dikkate değer bir katkı sunmaktadır. Güvenlikleştirme konsepti ilk olarak 1990'ların ortalarında Ole Waever tarafından ana hatları belirlendikten sonra uluslararası ilişkiler alanına girmiştir ve 1998 tarihli *Security: A New Framework for Analysis* ile kapsamlı halini almıştır (McDonald, 2008:566).

Micheal C. Williams'a göre; güvenlikleştirme teorisinde, güvenlik objektif şartlarda bir tehdit olmaktan ziyade spesifik süreçlerin bir sonucu olarak görülür (Williams, 2003:513). Bu açıdan güvenlikleştirme teorisi; herhangi bir sorunun güvenlik tehdidi olarak ele alınmasını belirli şartlara bağlamıştır. Buna göre; “bir sorun öncelikle ilgili aktörler tarafından söylem doğrultusunda tehdit olarak tanımlanmalı ve bu doğrultuda inşa edilmelidir” (Waever, 1995:46-86). Yani bu yaklaşımda güvenlik; belirli bir sürecin sonucudur. Bu süreçte sorunlar doğrudan değil sosyal ve politik olarak inşa edilerek bir güvenlik sorunu olarak görülürler. Bu açıdan sürecin en önemli aktörü “güvenlikleştirici aktör”dür. Güvenlikleştirici aktör; bir meseleyi herhangi bir referans nesnesine -ki bu referans nesnesi birey olabilir, toplum olabilir, devlet olabilir- yönelik “beka” söylemini dile getiren ve tanımlanan tehditle mücadele eden aktördür. Bu noktada güvenlikleştirici aktörler tehdide dair söylemlerini *hayatta kalma, eylemin önceliği* gibi belirli bir retorik yapıda dile getirirler.

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus güvenlikleştirme teorisinin temel güvenlik aktörlerinin *tehdit edilen* ve *güvenlikleştirici aktör* olarak ikiye ayrıldığıdır. Güvenlikleştirme yaklaşımının temel aktörlerinden olan güvenlikleştirici aktör, yukarıda da belirtildiği gibi referans nesnesine yönelik bir tehditle ilgili argümanı yapan kişi ya da

2 Smith, güvenlik çalışmaları alanının bir akademik disiplin olarak ortaya çıkışından bu yana, alandaki tartışmaları yönlendiren üç temel soru olduğunu belirtirken bu üç soruyu; “*güvenliğin referans nesnesi nedir, karşılaşılabileceği tehditler nelerdir ve bu tür tehditlere karşı nasıl güvenlik sağlamamız gerekir?*” (Smith, 2008:12) şeklinde sıralamıştır.

3 Egbert Jahn, Pierre Lemaitre ve Ole Waever'ın ilk araştırmacılar olarak yer aldığı Okul'un temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan “Centre for Peace and Conflict Research” (Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi) tarafından “European Security-Problems of Research Non-military Aspects” (Avrupa Güvenliği'nin Askeri-Olmayan Boyutları) başlıklı çalışmanın hayata geçirilmesiyle atılmıştır. Bkz. (Huysmans,2007:479).

gruptur (Waeber, 2003:11). Siyasi liderler, bürokrasi ve hükümet güvenlikleştirici aktörler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Burada önemli olan güvenlikleştirici aktörün güvenlik ile ilgili söylemi dile getirme noktasında yetkin olmasıdır. Balzacq'ın da belirttiği gibi; güvenlikleştirme söylemini dile getiren aktörün ilgili kitlenin iknasında kitle üzerinde etki sahibi olması önemlidir (Balzacq, 2005:187). Güvenlikleştirici aktörle beraber öne çıkan bir diğer önemli husus güvenliğin referans nesnesidir. Güvenlik için referans nesne geleneksel olarak devlet ve kimi zaman ulus olmuştur (Buzan vd., 1998:36).

Öte yandan “*Güvenlikleştirici aktörün (securitizing actor) bir sorunu varoluşsal tehdit olarak ele alması güvenlikleştirmenin gerçekleştirdiği anlamına gelir mi?*” sorusu doğal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu soruya vereceğimiz cevap güvenliği tehdit edilen obje anlamına gelen referans nesnesi için bir şeyin varoluşsal tehdit olarak sunulması söyleminin sadece bir *güvenlikleştirme adımı* olduğu şeklindedir. Bu adımın başarılı bir güvenlikleştirme olabilmesi için *alımlayıcı kitlenin* tehdit olarak sunulan sorunun varlığına *ikna* olması gerekmektedir. Bu açıdan güvenlikleştirme yaklaşımında bir mesele her ne kadar güvenlikleştirici aktörlerin onu bir güvenlik tehdidi olarak sunması ile güvenlik alanına taşınsa bile başarılı bir güvenlikleştirme için bu tanımlama tek başına yeterli değildir. Zira güvenlikleştirme, *öznel-arası bir inşa sürecidir*. Bu süreçte “*alımlayıcı kitle*” diye adlandırılan kitlenin varoluşsal olarak sunulan tehdit durumuna ikna olması önemlidir. Teoride “*alımlayıcı kitle*”; güvenlikleştirme hareketinin başarılı olması için ikna edilmesi gereken kişiler olarak tarif edilmektedir (Waeber, 2003:11). Alımlayıcı kitlenin iknası en azından tehdidin üstesinden gelmek için güvenlikleştirici aktörce kullanılan olağanüstü yöntemlere rıza gösterilmesinin sağlanması şeklindedir. Böylece güvenlikleştirme; güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasında bir müzakere sürecine dönüşmektedir. Ne var ki bu süreçte salt güvenlikleştirici aktörlerin tehdit söylemleri çoğunlukla tek başına yeterli olmamaktadır. Güvenlikleştirici aktörlerin söylemleri akademisyenler, düşünce kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve medya gibi birtakım aktörler tarafından desteklenmelidir. Zira demokratik bir yönetim içinde diğer birçok konuda olduğu gibi güvenlik meselesinde de kamusal alanda bir durumun neden güvenlik meselesi oluşturduğu ve bu yüzden neden olağanüstü önlemler alınarak farklı şekillerde ele alınması gerektiği meşrulaştırılmalıdır. Tehditle mücadelede olağanüstü bir prosedürün kullanılması gerekçelendirilmelidir. Buzan'ın da belirttiği gibi; bu prosedür, güvenlik söylemiyle meşrulaştırıldığı zaman, bir meşruiyet ambalajı olarak kurumsallaşır (Buzan vd., 1998:28). Bu açıdan güvenlikleştirici aktörün söylemlerinin toplum nazarında kamuoyu oluşturma noktasında etkin aktörlerce desteklenmesi gereklidir.

Bu aktörler arasında ise medyanın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Güvenlikleştirici aktörlerin tehdit ve güvenliğe dair söylemlerinin alımlayıcı kitleye ulaşması hususunda medya fonksiyonel bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Teoride fonksiyonel aktörler; “bir sektörde güvenlikleştirmeye dâhil olmayan ancak sektörün dinamiklerini büyük ölçüde etkileyen merkezi aktörler” (Weaver, 2003:11) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada da medya bir “fonksiyonel aktör” olarak ele alınmıştır. Güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerinin medya söylemi ile desteklenmesi güvenlikleştirme girişiminin başarısında önemlidir. Ne var ki günümüzde siyasal ve toplumsal hayata tamamen nüfuz etmiş olan güvenlik paradigmasının medya ile ilişkisi de karmaşık bir yapıdadır ve ülkelerin toplumsal yapısına, siyasal ve güvenlik kültürüne göre değişmektedir. Bir ülkedeki mevcut siyasal

rejim, hukuk devletinin yapısı, işleyişi, vatandaşlık bilinci, örgütlenme düzeyi, o ülkedeki güvenlik felsefesi ve bizzat o ülkedeki medyanın konumlanmış medyanın güvenlikle ilişkisinde belirleyici olmaktadır.

Güvenikleştirme Süreçlerinde Fonksiyonel Aktör Olarak Medya

Mora, medyayı; “her türlü mesajı, farklı kitlelere kendi yayın politikasına göre dolaylı olarak ve aracın özelliklerine göre formatlayarak tek yönlü yayın kitle iletişim aracıdır” (Mora, 2011:191) şeklinde tanımlamaktadır. Yine Mora; Daniel Katz, Graeme Burton ve Denis McQuail’e atıfla medyanın beş temel işlevi olduğunu belirtmiş ve bunları şu şekilde sıralamıştır: “*Bilgilendirme, kültürel devamlılık, toplumsallaştırma, kamuoyu yaratma ve eğlendirme*” (Mora, 2011:192). Bu açıdan medya özellikle demokratik toplumlarda yönetilenler ile yönetenler arasında bir köprü işlevi görmektedir. Bu yönüyle de önemli bir kamusal işleve sahip olan medya; yasama, yürütme ve yargıdan sonra bir “dördüncü kuvvet” olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü kuvvet olarak adlandırıldığında medyadan kamu adına bir denetim sağlaması beklenmektedir. Nitekim Kaya’nın da belirttiği gibi; medya bir güç ve iktidar kaynağı olarak toplumsal denetim ve değişimin önemli araçlarından biridir (Kaya, 2016:11-12).

Ne var ki ulusal güvenlik-medya ilişkisine medyanın özellikleri ve medyanın işlevleri bağlamında bakıldığında bu ilişkinin oldukça karmaşık olduğu görülecektir. Zira tüm siyasi tartışmaların merkezinde yer alan güvenlik paradigması medya ile ilişkisinde de sorunlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ulusal güvenlik sorunsalı toplumsal ve siyasi alanı bütünüyle meşgul etmektedir. Bu açıdan güvenliğin ne şekilde korunup geliştirileceği tartışılmaktadır. Bu süreçte de medya önemli bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ulusal güvenlik söz konusu olduğunda medyanın kendine belirlediği pozisyon ile ulusal güvenlikle alakalı meselelerde medyadan hem halkın hem de güvenlik elitlerinin beklentileri kimi zaman çatışmaktadır. Bu noktada medya-güvenlik ilişkine dair genel bir değerlendirme yapılabilir mi? Günümüz medyasını bir bütün olarak değerlendirip güvenlik meselelerine dair medyadan tek bir ses ya da tutum beklenebilir mi? şeklindeki sorular bu çalışmanın da cevap aradığı sorular arasındadır. Bu sorulara cevabımız büyük oranda medyaya atfedilen olumlu ya da olumsuz anlamlar doğrultusunda değişecektir. Medyanın topluma haber ve bilgi aktarma işleviyle kamusal hizmet üreten bir kurum olma iddiasına sahip olduğu düşünüldüğünde vatandaşların ulusal güvenlik başta olmak üzere güvenliğe dair bilgileri çoğunlukla medyadan edindiği öne sürülebilir. Nitekim günümüzde kitle iletişim araçları kişilerin günlük hayatlarının neredeyse tamamına nüfuz etmektedir. Benzer şekilde liberal düşüncenin medyayı onun demokratik rolüne atıfla bir *kamu gözcüsü* (Curran, 2014:138) olarak tanımlaması medyanın devlet otoritesinin kullanılmasındaki kötü uygulamaları açığa çıkarması biçiminde tezahür ederken medya ulusal güvenlik meselelerinde halkın çıkarına zarar verecek türden girişimlerden yine halkın haberdar olmasını sağlamaktadır. Ne var ki medyanın kamu gözcülüğü rolü medyanın günümüzde muhalif ve politik olmaktan ziyade daha çok bir eğlence aracı haline gelmesiyle tartışılır bir hal almıştır.⁴ Benzer şekilde özellikle 1980’li yıllardan

4 Kaya’ya göre; günümüzde medyanın haber verme (information), eğitime (education) ve eğlendirme (entertainment) gibi üç geleneksel işlevi sermaye ve medya sektörünün iç içe geçmesiyle birlikte aşınmıştır ve bu üç işlevin yerini haber (information) ile eğlendirme (entertainment) işlevlerinin birleşip bütünleşmesini simgeleyen *habereğlendirme (infotainment)* kavramı almıştır. Bu durum özellikle haber medyasının içeriğindeki magazinleşmeyle kendini göstermektedir. Medya izleyicisi sanal bir dünya ile karşılaşmaktadır (Kaya, 2016:22).

sonra neoliberal politikalar medyanın sermaye yapısında değişim ve dönüşümlere yol açarak medyanın büyük ekonomik güçlere ticari kazanç ve siyasi nüfuz sağlayacak bir araç haline dönüşmesine yol açmıştır.⁵ Bu şekilde medyanın toplumsal rolü sorgulanırken medya kuruluşları çoğunlukla bağlı oldukları dev kartellerin amaçlarına hizmet eder hale gelmiştir. Bu hizmet güvenlik meseleleri söz konusu olduğunda da sürmektedir.

Bununla birlikte iletişim teknolojilerindeki gelişim sayesinde mekânsız ve zamansız bir şekilde kitle iletişim araçlarından oluşan bir medya patlaması yaşanırken kamusal iletişim alanındaki bu gelişim bir nevi siyasi yönü de olan ulusal güvenlikle ilgili meselelere de yansımaktadır. Önemli bir enformasyon kaynağı olarak gerek yazılı ve görsel medyanın gerekse yeni medya olarak adlandırılan internet medyasının başta gündem belirleme gücü olmak üzere kamuoyu oluşturma ve söylem üreterek kamusal rıza sağlama işlevleri özellikle ulusal güvenlik söz konusu olduğunda iktidarlar ve devlet için medyayı önemli bir araç haline getirmektedir.⁶ Bu yönüyle medya vatandaşların güvenlik meseleleri ile alakalı gerekli haber ve bilgiye erişimlerini sağlayarak dolaylı bir gözetim aracı şeklinde hareket etmektedir.

Güvenlik-medya ilişkisinden bahsederken ulusal çıkar kavramı da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu kavram kendini özellikle dış politika haberlerinde göstermektedir. Burada güvenlikleştirici aktörler çoğunlukla medyadan ulusal çıkarı gözeten bir yayıncılık beklemektedir ve bu açıdan güvenlik ve medya ilişkisi kimi zaman çatışmalı bir hal almaktadır. Ne var ki güvenliğin belirli bir gizlilik yanının olması buna karşın medyanın halkın bilgilendirilmesi noktasında yayınlarında şeffaflık isteği taşıması güvenlik ve medya sektörünü çatışmalı bir hale getirirse de güvenliğin kamuoyunu ilgilendiren bir alan olması sebebiyle bu iki sektörün birbiri ile ilişkiyi sürdürmesi önemlidir (Yalçınkaya, 2015:131-151).

Nihayetinde güvenlikleştirici aktörlerin ulusal güvenliğe dair kendi güvenlik tanımlarının medya tarafından söylemsel olarak desteklenmesine yönelik beklentileri güvenlikleştirme süreçlerinde medyayı fonksiyonel aktör olarak önemli bir pozisyona taşımaktadır.

Güvenlikleştirme Teorisi ve Medya

Güvenlik çalışmaları alanında güvenliğin kavramsal ve kuramsal olarak ele alınışı noktasında önemli katkılar sağlayan güvenlikleştirme yaklaşımı; her ne kadar

5 İktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde medyanın önemli bir rolü ve işlevi olduğu eleştirel teorilerin temel savlarından. Örneğin Marksist düşünce okulu medyayı status quonun yeniden üretilmesinde kullanılan kapitalist sınıfın egemen fikir ve görüşlerinin topluma aktarıldığı aygıtlar olarak değerlendirmektedir. G. Murdock ve P. Golding gibi ekonomi politikçiler ise medya mesajlarının kontrolünü belirleyen ana faktörleri medya sahipliği ve medyanın ekonomik kontrolü olduğunu iddia etmektedirler (Yaylagül, 2014:95-96).

6 Yüksel'in belirttiğine göre; gündem belirleme yaklaşımı, kamuoyunun "farkına varma" ve "haberdar olma" boyutunda, medya etkilerinin ilk basamağını oluşturmaktadır ve "bilişsel düzeydeki" etkileri konu almaktadır. Yüksel'e göre; kamuoyu oluşumundan söz edildiğinde ise genellikle medya etkilerinin daha üst aşamaları olan "tutum", "kanaat değişimi" ya da "davranış" değişikliği vurgulanmaktadır ve medyanın "duygusal" ve "davranışsal" düzeydeki etkileri konu alınmaktadır. Bu açıdan Yüksel'e göre; medya her iki kavramın da odağında yer almakla beraber; gündem belirlemede etkili, kamuoyunu oluşturmada ise önemli bir araçtır. Ne var ki her durumda kamuoyu oluşturma sürecinde tek başına yeterli bir araç değildir Bkz. (Yüksel, 2007:571). Ayrıca medyanın gündem belirleme işlevi ile alakalı olarak bkz. (McCombs ve Shaw, 1972:176-187); Medya-kamuoyu ilişkisine dair bkz. (Neumann,1998) , (Bekdaş); Bir rıza üretim aracı olarak medyaya dair bkz. (Herman ve Chomsky, 2002).

güvenliği, devlet elitlerinin söylemleri bağlamında gerçekleşen eylem olarak ele alsa dahi güvenikleştirme alımlayıcı kitleye dönük bir süreçtir. Waever, alımlayıcı kitleyi; güvenikleştirme hareketinin başarılı olması için ikna edilmesi gereken kişiler olarak tarif etmektedir (Waever, 2003:11). Bu tanımdan hareketle demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ile ilgili ideal bir durumun yansımaları olarak her ne kadar çoğu zaman alımlayıcı kitle ‘halk’ olarak düşünülse de alımlayıcı kitle politik sisteme ve konunun doğasına göre değişmektedir (Vuori, 2008:72). Bu açıdan güvenikleştirme teorisinde önemli bir kavram olan alımlayıcı kitle kavramı aslında muğlak bir kavramdır. Alımlayıcı kitle güvenikleştirmenin başarısında oldukça kilit konumdadır ve en azından tehdide karşı alınacak önlemler hususunda iknası önemlidir. Bu noktada yukarıda belirtildiği gibi; güvenikleştirici aktörlerin güvenlik söylemlerinin alımlayıcı kitle üzerinde etki sağlayabilmesi açısından fonksiyonel aktörler önemlidir. Nitekim sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler, akademisyenler gibi bu aktörler arasında belki de en önemlisi medyadır. Medya sahip olduğu özellikler sayesinde ve gündem belirleme, kamuoyu yaratma gibi işlevleri ışığında diğer olası aktörler arasında öne çıkmaktadır. Bu açıdan bir *söz edimi*⁷ olarak değerlendirilen güvenikleştirme adımının alımlayıcı kitleye iletilerek ilgili kitlenin mobilizasyonunun sağlanmasında medyanın güvenikleştirici aktörlerce kullanılması güvenikleştirme sürecinde kritik öneme sahiptir. Medya sadece güvenikleştirici aktörlerce kullanılması hususunda değil aynı zamanda bu güvenikleştirici aktörlerin bir meseleyi güvenlik sorunu olarak ele almasında da etkilidir. Zira medyanın gündemi siyasetin gündeminden beslenmekte ve bununla beraber medya da siyasetin gündemine etki edebilmektedir. Bu açıdan güvenikleştirici aktörler hem medyayı güvenlik söylemlerinin yaygınlaşması amacıyla kullanabilirken güvenlik söylemlerinin içeriği noktasında medyadan da etkilenebilmektedir.

Öte yandan güvenikleştirme sürecinde bağlamaştırmanın hem sosyo-lingüistik hem de sosyo-politik süreçlerin sonucunda ortaya çıktığına dikkat çeken Miş, medyanın söylemi ele alma, söylemi üretme ve söylemi dizayn etme biçiminin yani medya çerçevelemesinin (media frame) güvenikleştirme süreçlerinde işlevselliğini vurgulamıştır (Miş, 2012:211). Benzer şekilde Vultee, güvenikleştirmeden kaynaklı özel bir medya çerçeveleme biçiminden söz ederek politik aktörlerin terörizm ve göç gibi güvenlik kaynaklı konuların devletlerin fiziksel ve kültürel hayatta kalmalarına yönelik tehditler olarak tasvirinde konsensus yaratma arayışlarına dair bir süreç olarak medya çerçevelemesini ele almıştır (Vultee, 2007:1). Vultee çalışmasında, 11 Eylül 2001’de Amerika’da Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan saldırılar sonrasında medya pazarının kendine ait sektörlerinde ‘terörle savaş’ düşüncesinin bir mutabakatla kamuoyuna sunulduğunu öne sürmektedir (Vultee, 2007:1). Ne var ki bu çerçevelemedeki mutabakat ilerleyen yıllarda haber organizasyonlarının izleyicilerinin beklentileri ve politik tartışmalar ışığında değişmiştir. Bize göre de, herhangi bir ülkede tek tip bir medyadan söz etmenin imkânsızlığı doğrultusunda güvenikleştirme noktasında medyadan tek bir ses ve hareket beklemek zordur. Nitekim her medya kuruluşu gerçekliği kendi ideolojik duruşu ve çıkarı

7 Güvenikleştirme teorisinde Waever, güvenliği dil bilimci John L. Austin ve Jacques Derrida’nın dil felsefesi içerisindeki görüşlerini sentezleyerek bir yandan da siyaset teorisi ve sosyal inşacılık yaklaşımlarından yararlanarak kendine has özellikleri olan bir perspektifle ele almıştır. Nitekim dil felsefesinde kullanılmakla beraber hukuk, siyaset ve uluslararası ilişkiler gibi pek çok alanda yararlanılan söz edimi (speech act) kuramında “bir şey söylemek bir edim (act) gerçekleştirmeyle özdeşdir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. (Austin, 1965).

doğrultusunda dolayımlyarak alımlayıcı kitlesine aktaracaktır. Bu süreçte olaylar ve olgular medya söylemine dönüşecektir. Gerçeklik kimi zaman çarpıtılarak kimi zaman abartılarak yapay bir söylemle iletilecektir. Bu durumla ilgili en çarpıcı örnek ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali öncesinde Irak'ta kitle imha silahlarının varlığına dair medyada yer alan haberlerdir. Nitekim merkezi Washington'da bulunan "Kamu Bütünlüğü Merkezi", adlı bir araştırma kuruluşu; Bush yönetiminin Irak savaşının zeminini hazırlamak için kamuoyunu nasıl yanılttığına dair bir araştırma yayınlamıştır (deutsche welle, <https://www.dw.com>). Araştırmada Bush Yönetimi'nin, 11 Eylül saldırılarını izleyen iki yılda, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve El Kaide ile bağlantıları bulunduğu yönündeki iddialarına ilişkin açıklamaları tek tek taranmıştır. Bu şekilde araştırma sonucunda 935 yalan tespit edilirken çıkan sonuç Amerikalıların yalanlar üzerine inşaa edilmiş savlarla savaşa sokulduğunu göstermektedir. Ne var ki süreçte kamuoyunu etkilemek hususunda en az siyasetçiler kadar etkin olan bir sektörde basın olmuştur. Rapor'da savaş sürecinde basının bu rolü de eleştirilmiştir. Rapor'da; Bush Yönetimi'nin yalan iddialarının basın yayın organları tarafından abartılarak kamuoyuna aktarıldığı belirtilmiştir ve basının Bush Yönetimi'nin iddialarını sorgulamadığı gibi sorgulanmasının önünü kestiğine işaret edilmiştir (deutsche welle, <https://www.dw.com>).

Öte yandan kitle iletişim sürecinde sembolik biçimlerin üretimi ve alımlanması arasında bir yapısal kopuş söz konusudur ve medya iletilerini üreten ve yayanlar alımlayıcıdan gelecek doğrudan ve sürekli geri beslemeden mahrumdur (Thompson, 2008:48-50). Kitle iletişim sürecinde büyük belirsizlikler ortaya çıkaran bu durum iletişim sürecinde yapısal kırılmada eşitsiz konumdaki alımlayıcı kitleyi iletinin yorumunda kendi ile baş başa bırakırken alımlayıcıyı iletişim sürecinde görece daha az iktidar sahibi yapmaktadır. Bu sebeple iletiyi iletenler istedikleri mesajı istedikleri biçimde halka yani alımlayıcıya sunma avantajına sahiptir. Bu mesaj güvenlik içerikli bir mesaj da olabilir. Özellikle güvenlik bürokrasisi medyayı kullanarak tehdit olarak değerlendirdikleri meseleleri hem halka sunma hem de bu meseleye çözüm bulma konusunda halkın rızasını kazanma imkânına sahiptir.

Yukarıda da belirtildiği gibi; medyanın hem kamuoyu oluşturma hem de gündem belirleme gücü güvenlikleştirme girişiminin başarısında önemlidir. Yani medya hem kamunun gündemini oluşturma hem de o gündem dâhilinde kamuoyu oluşturma noktasında diğer gündem belirleyicilere ve kamuoyu oluşturuçulara nazaran görece üstünlüklere sahiptir. Bu üstünlük kitle iletişim sürecinin bir özelliği olan sembolik biçimlerin zaman ve mekânda genişlemesiyle alakalıdır. Kitle iletişim sürecinde üretilen dolayımlyanmış iletiler onları üreten üreticilerinden mekân ve hatta zaman bakımından çok uzaktaki bireylere ulaşabilmektedir (Thompson, 2008:48). Bu şekilde medyaya ait enformasyon ve sembolik içerik çok geniş alanlara çok sayıda bireye oldukça hızlı bir şekilde ulaşma kapasitesine sahip olmaktadır. Böylece medyanın bu gücü güvenlik meselelerinde de güvenlik elitlerine ya da güvenlikle alakalı bir meselede medyayı kullanan aktörlere önemli avantajlar sağlamaktadır. Güvenlik elitleri medyayı kullanarak medyada üretecekleri bir güvenlik söylemiyle herhangi bir konuyu güvenlik meselesi olarak sunma ve böylece kamuoyunun gündemini oluşturma imkânına sahiptir. Zira medya bu söylemi ön plana çıkararak sıklıkla yer verdiğinde ve konuyla ilgili enformasyonu güvenlik elitlerinin söylemleri doğrultusunda dolayımlyarak sunduklarında alımlayıcı kitle o güvenlik

meselesine dair bir algıya sahip olacaktır. Ya da medya güvenlik elitlerince söylem yoluyla dile getirilen güvenlik meselesine dair karşı söylem üretmek isteyebilir. Bu durumda da o güvenlik meselesini kendi isteği doğrultusunda dolaylı olarak alımlayıcıya sunmayı tercih edecektir. Medyanın burada diğer aktörlerle kıyaslandığında en büyük avantajı çok sayıda farklı mekânlarda konumlanmış bireye aynı anda ve oldukça hızlı bir şekilde ulaşabilme gücünden kaynaklanmaktadır.

Medyanın iktidarın ya da başka bir ifadeyle güvenlik elitlerinin güvenlik söylemlerini ve politikalarını desteklemesi ya da karşı söylem üretmesi buldukları yerlerde iktidarlar ile geliştirdikleri ilişkiye bağlı olarak değişmektedir. Medyanın genel eğilimi iktidarların söylemini yansıtmak biçiminde tezahür etse de özellikle ticari medya iktidarla kendi çıkarları çatıştığında konu güvenlik dahi olsa kendi çıkar ve menfaatleri doğrultusunda da hareket edebilir. Ya da günümüzde en ileri demokrasilerde dahi nadir görülen bir durum olarak medya güvenlikle alakalı konu halkın aleyhine işlediğinde hem iktidarlara hem de diğer güç odaklarına karşı kamunun gözcüsü ya da denetçisi olarak hareket edebilir. Bu açıdan konu güvenlik dahi olsa medyadan tek bir ses çıkmasını beklemek yanıltıcı olabilir. Medyanın diğer konularda olduğu gibi güvenlik konusunda da tutumunu belirleyen kendi yayın politikası olmaktadır. Medyanın güvenlikle olan ilişkisi de medyanın haber verme, propaganda, eğitim, eğlence, reklam yapma gibi işlevleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu işlevler de herhangi bir ülkenin toplumsal yapısı içinde şekillendiği için medya-güvenlik ilişkisi de ülkelerin toplumsal yapısına, siyasal ve güvenlik kültürüne göre değişecektir.

Nitekim medya haber verme işlevini yerine getirirken diğer birçok meselede olduğu gibi güvenlikle alakalı meselelerde de bazı fikirleri savunabilir ve toplumu belirli bir yönde fikir değişikliğine yol açacak şekilde iknaya çalışabilir. Medya güvenlik meseleleri ile ilgili gerçeği tam olarak yansıtmayabilir. Bunu hatalı ve kasten yapabileceği gibi bazen gerçeğe hiçbir şekilde yer vermeyebilir. Ya da medya bir güvenlik sorununu fazlasıyla abartabileceği gibi hiç önemsemeyebilir.

Güvenikleştirme Bağlamında Türk Medyası

Türkiye’de ulusal güvenlik ve medya ilişkisine güvenikleştirme teorisi bağlamında baktığımızda güvenikleştirici aktörler; Türk medyasını yazılı basın olarak ortaya çıktığı ilk günden günümüze kadar her dönemde güvenikleştirme girişimlerinde bir fonksiyonel aktör olarak görmüştür. Zira yukarıda belirtildiği gibi; tehdidi ortaya koyan güvenikleştirici aktörler için alımlayıcı kitle üzerinde etki yapabilecek sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, akademisyenler veya medya gibi birtakım destekleyici aktörlere ihtiyaç vardır. İşte bu noktada Türk medyası önemli bir fonksiyonel aktör olarak çoğunlukla güvenikleştirici aktörlerle hareket etmiştir. Aksi yönde hareketler güvenikleştirici aktörler için birer tehdit olarak algılanmış ve medya belirli yaptırımlara tabi tutulmuştur. Nitekim Miş’e göre; Türkiye’deki güvenikleştirme girişimlerinde tehdit algısının kurulmasında fonksiyonel aktör olarak adlandırılan özellikle gazeteler öne çıkmaktadır ve buralarda konuyla ilgili haberler; kullanılan manşetler ve köşe yazarlarının düşünceleri ile desteklenerek dolaşıma sunulmakta, konuya dair kanaatlerin oluşup yerleşmesinde hayati rol oynamaktadır (Miş, 2012:99).

Türk medyasının güvenlikleştirme süreçlerinde kendinden beklenen fonksiyonel aktör rolünü üstlenmesinde hem iktidar-bürokrasi ile geliştirdiği ilişki şekli hem de kendi mülkiyet yapısı belirleyici olmuştur. Nitekim Türkiye’de çoğunlukla bilginin üretimi, düzenlenmesi, dağıtımı iktidarların kontrolünde olmuştur.⁸ İktidarın medya üzerindeki kontrolü Cumhuriyet dönemine de sirayet etmiştir. Cumhuriyet’in temellerinin atıldığı Milli Mücadele döneminin başlangıcı olan 1919’da Mustafa Kemal İstanbul Hükümeti ile Anadolu arasındaki iletişimi keserek tüm iletişim alt yapısını kontrol altına almaya çalışmıştır (Koloğlu, 2015:114). Buna karşın basın milli mücadeleden yana olan ve milli mücadelenin karşısında yer alan gazeteler arasında ikiye bölünmüştür (Ayhan, 2008:84). Milli mücadeleyi destekleyen basın 1919–1923 arasında güvenlikleştirici aktör olan Mustafa Kemal ve ekibi ile uyum içinde hareket etmiş ve milli mücadelenin halkın desteğinin kazanılması başta olmak üzere Ankara Hükümeti’nin İstanbul Hükümeti’ne karşı otoritesini kabul ettirmeye dönük yayınlar yapmıştır (Koloğlu, 2015:114-118). İradi-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye gibi gazetelerin yayına başlaması Anadolu Ajansı’nın kurulması hep bu doğrultuda gerçekleşmiştir. Baykal’a göre; Mustafa Kemal basının kamuoyu oluşturmada çok büyük önemi olduğunu bildiği için kurtuluş mücadelesi boyunca “milli” bir basının oluşmasına çalışmış ve bu konuda basından güç almıştır (Baykal, 1990:478). Buna karşın Ankara Hükümeti’nin karşısında yer alan Basın, 1920’de çıkarılan Hıyanet-i Vataniye Kanunu’na dayanılarak cezalandırılmıştır.⁹

29 Ekim 1923’de Mustafa Kemal’in Cumhuriyeti ilan etmesiyle beraber geçmiş dönemdeki birçok muhalif isim İstanbul basını üzerinden muhalefetini sürdürmek istese de bu pek mümkün olamamıştır. Zira Tanin, İkdam, Tevhid-i Efkâr gibi gazetelerin yazarlarının yayınladıkları bir mektup nedeniyle İsmet Paşa’nın kurduğu İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanması basını korkutmuş ve sonrasında halifeliğin kaldırılması dâhil pek çok konuda iktidarın yanında konumlanılmıştır. Buna karşın Lozan Antlaşması gereğince çıkarılan genel aftan muaf Bakanlar Kurulu’nca 1 Haziran 1924’te onaylanan 150 kişilik ‘en hain’ listesinde on üç gazeteci de yer almıştır.¹⁰ Örneğin bu isimlerden biri 1882 doğumlu medrese kökenli ulemaya mensup İstanbul Gazetesi sahibi Sait Molla’dır. Sait Molla, bir İngiliz ajanı olan Rahip Frew’e yazdığı mektuplara Kemalistlerce el konulması sonrası kendisi reddetse de İngiliz ajanlığı ile itham edilmiştir. Bir diğer 150’likler listesindeki isim Hürriyet ve İtilaf taraftarı olan ve Ankara’yı eleştiren yazılar yazan İzmir Müsavat Gazetesi’nin sahibi ve köşe yazarı İzmirli Hafız İsmail’dir (Özoğlu, 2016:96-104).

Bürokratik ve siyasi elitlerce Türk medyasının her dönem egemen ideoloji ile uyumlu olması beklenmiştir. Bu doğrultuda dönemin egemen güvenlikleştirici aktörünün çoğunlukla söylem yoluyla ürettiği ‘güvenlik tehdidi’ medya tarafından alımlayıcı kitleye sunulmuştur. Bu alımlayıcı kitle kimi zaman halkın geneli iken kimi zaman küçük bir grup olmuştur. Örneğin Türkiye’nin laik bir ulus devlet olarak inşasını Cumhuriyet’in ilk yıllarında küçük bir Kemalist elit gerçekleştirirken dönemin güvenlikleştirici aktörü

8 Türkiye’de medyanın yazılı basın olarak ilk örneklerinden günümüze uzanan seyri için bkz. (Topuz, 2015; Koloğlu, 2015).

9 Bu kanun asker kaçaklarının sayısının artması ve Ankara Hükümeti aleyhine iç isyanların çıkması üzerine sert tedbirler almak amacıyla çıkarılmıştır. Kanun’un günümüz Türkçesine çevrilmiş hali için bkz. <http://tarih.sitesi.web.tr/hıyanet-i-vataniye-kanunu-nedir.html>, erişim tarihi:29 Mayıs 2019.

10 Listedeki gazeteciler için Bkz. (Özoğlu, 2016:96-104).

de bu seçkinler bloğudur. Güvenikleştirici aktör olan Kemalist elit, ulus devlet projesini tehdit edebilecek mevcut ya da potansiyel muhalefeti söylem yoluyla tehditleştirmiş ve laik otoriter politikalara karşı çıkacak her türlü muhalefeti güvenlik tehdidi olarak sunmuştur. Bu dönem basından beklenen de dönemin en önemli güvenikleştirici aktörü Mustafa Kemal'in de çeşitli vesilelerle dile getirdiği gibi “*basın özgürlüğünü suiistimal etmemeleri*” ve bunun da ötesinde basının yeni rejimin politikalarını da desteklemesidir.¹¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni rejimin henüz sağlam temellere oturtulmamış olması dönemin güvenikleştirici aktörü Atatürk ve yakın arkadaşlarını cumhuriyeti tehlikeye sokacak eylemlere karşı oldukça duyarlı kılarak Atatürk İzmir'de gazetecilere verdiği bir yemekte cumhuriyet Türkiye'sinde basından beklenen rolü şu şekilde izah etmektedir:

Arkadaşlar, Türk basını, milletin gerçek seda ve iradesinin kendini belirtmesi şekli olarak, Cumhuriyet'in çevresinde çelikten bir kale vücuda getirmelidir, bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi. Basın mensuplarından bunu istemek Cumhuriyet'in hakkıdır. Bütün milletin samimi bir birlik ve dayanışma içinde bulunması bir zarurettir. Umumun selamet ve saadeti bundadır. Mücadele bitmemiştir. Gerçekleri milletin kulağına ve vicdanına gereği gibi ulaştırmakta basının görevi çok çok önemlidir... (Topuz, 2015:146)

Yukarıdaki Atatürk'e ait ifadelerden de anlaşıldığı üzere Türk basınına ‘cumhuriyet’ millet iradesini yansıttığı gerekçesiyle tartışmasız bir değer olarak sunulmakta ve basından rejimi zora sokacak yayınlardan uzak durmasının talep edilmesi cumhuriyetin bir hakkı olarak görülmektedir. Bu açıdan Türk basınına rejimi koruma ve kollama misyonu Cumhuriyet'in ilk yıllarında yüklenmiştir. Bununla birlikte bu misyonun dışına çıkan gazeteler yaptırma uğramıştır. Nitekim bunun en somut ilk yansıması 1925 yılında doğu illerinde çıkan Şeyh Sait isyanı sonrası çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'dur. Bu kanun Doğu'da bir ayaklanma varken muhalefeti ve eleştiriye tehlike sayan bir anlayışın ürünü olarak başta basın olmak üzere tüm aykırı sesleri susturmayı amaçlamıştır. Nitekim bir terör yasası olarak Meclis'e getirilen Takrir-i Sükûn Kanunu'nun görüşmelerinde Halk Partili Recep Peker, İstanbul gazetelerini memleketteki tüm kurum ve makamları yıkmaya yönelmekle suçlarken Şeyh Sait isyanına sebep olanların başında da İstanbul gazetelerini gördüğünü dile getirmiştir (Topuz, 2015:147). Ona göre; Takrir-i Sükûn Kanunu'nun teklif edilmesinde de yayın ve telkinleriyle isyanın çıkmasına sebep olan İstanbul gazeteleri sebeptir (Topuz, 2015:147). 4 Mart 1925'te kabul edilen bu Kanun, hükümete olağanüstü yetkiler verilerek hükümetin basın özgürlüğünü dilediği gibi kısıtlamasına yol açmıştır. Bu açıdan 1925 tarihinde Şeyh Sait öncülüğünde başlatılan isyan hareketi hem Cumhuriyet tarihinin kimlikler üzerinden güvenikleştirme girişimlerinin başlangıcı olması hem de basının güvenikleştirme süreçlerindeki konumu açısından dönüm noktasıdır. Zira 4 Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu ile Aydınlık, Toksöz, Tanin, Vatan gibi tüm karşı basın susturulurken kurulan İstiklal Mahkemeleri'nde birçok gazeteci yargılanmıştır (Koloğlu, 2015:117). Yalnızca güvenikleştirme karşısında alınan Takrir-i Sükûn kanunu gibi olağanüstü önlemleri destekleyen ve bu yönde yayın yapan basın ayakta kalabilmiştir. Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye bu tarz yayın yapan gazetelerdendir. Yine Koloğlu'nun belirttiği gibi; V. Ebüzziya, A. Emin, Eşref Edip, Ahmet Şükrü, Suphi Nuri gibi birçok

¹¹ Örneğin Mustafa Kemal Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 10 Ocak 1920'de yayınlanan ilk sayısında “*Gazetemizin ismi takip edeceği mücadelenin de nev'idir. Şu halde diyebiliriz ki, Hâkimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin müdafaa-i Hâkimiyeti olacaktır.*” Bkz. (Baykal, 1990:478).

gazeteci daha sonra beraat etse dahi Şeyh Sait ayaklanmasını kışkırtmak iddiasıyla İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır (Koloğlu, 2015:117).

Öte yandan Şeyh Sait isyanı ile ilişkilendirilip kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarının İstiklal Mahkemelerinde tutuklanması Miş'in Ateş'ten aktardığı üzere; *Son Saat* gazetesinde “*terakkiperverlerin Urfa ve civarı temsilcisi eski mutasarrıflardan Fethi Bey İstiklal Mahkemesi'ne verildi*” (Aktaran Miş, 2012:113) başlığıyla halka duyurulmuştur. Bununla beraber Takrir-i Sükûn Kanunu ile kapatılmasına rağmen komünist çizgideki *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* gibi yayın organları da “*Yobazların Sarıkları Yobaz Zümresine Kefen Olmalı*”, “*İngilizlerin Oynattığı İrtica Kuklası*” şeklinde bu konuyla ilgili başlıklar kullanarak Cumhuriyet'e tehdit olarak sunulan ‘irtica’ söylemini destekler nitelikte yayınlar yapmışlardır (Miş, 2012:113).

Nihayetinde 1945'e kadar süren tek parti döneminde Türk medyası güvenleştiren aktör olan Kemalist elite karşı muhalif çıkışlar yapsa da çoğunlukla iktidar ile uyumlu bir fonksiyonel aktör olmuştur. Gerek Atatürk'ün basından beklentisinin gerekse Takrir-i Sükûn Kanunu'nun şekillendirdiği basın Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar özellikle “rejimin güvenliği” bağlamında ortaya atılan güvenleleştirme söylemlerine bir alışkanlık biçiminde destek vermiştir. Bu açıdan 1990'lı yıllarda 28 Şubat sürecinde ordunun rejimin 'laik' kimliğinin tehlikede olduğu yönündeki 'irtica' tehdit söylemi basın tarafından sorgusuzca dillendirilmiştir.¹²

Güner de Cumhuriyet dönemi tehdit algıları bağlamında kaleme aldığı *Sansür ve İktidar* başlıklı çalışmasında 1923–1929 yılları arasında basın ve yayın yasaklarının gerekçelerinin başında 'iç güvenlik' gerekçesinin geldiğini bunu muhalif içerik taşıma, hükümet, devlet adamları ve Türk büyükleri aleyhinde olumsuz ifadeler içeren yayın yapma, milli birliği zedeleyici bölücü propaganda içermeye, komünizm propagandası yapma, Türkiye Cumhuriyeti rejimi ve rejimin getirileri aleyhinde yayın içermeye gerekçelerinin takip ettiğini belirtmiştir (Güner, 2015:41-67). Nitekim bu dönemde halifeliğin kaldırılması, Şeyh Sait İsyanı, Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve sonrasında kapatılması, İzmir Suikastı, Takrir-i Sükûn Kanunu doğrultusunda İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması gibi hadiseler dönemin önemli siyasi gelişmeleri olmakla beraber birer iç güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda dönemin basınının gündeminde de bu hadiseler yer almış ve yukarıda sayılan gerekçelerle basın yayınlarından ötürü sansürlenmiştir. Güner'in de belirttiği gibi; ilk ceza ve yasaklamalar sıklıkla Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak, İstiklal Mahkemesi kararlarıyla veya kimi zaman somut bir neden gösterilmeksizin '*sakıncalı görüldüğü*' ifadesiyle Bakanlar Kurulu kararlarıyla, Sıkıyönetim Komutanlıkları'nca veya Emniyet Müdürlüğü'nden gelen yazılı ve sözlü direktiflerle yapılmıştır (Güner, 2015:41). Bu şekilde basın ve yayın sansürlenirken basın mensupları da yargılanmış ve kimi zaman hak mahrumiyeti gibi cezalara çarptırılmıştır. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere devletin basından beklentisi basının güvenlik öncelikli bir yayın anlayışı içerisinde olmasıdır.

Türk siyasal hayatında özellikle ordunun kendini çok partili hayata geçişle birlikte Kemalist ideolojinin muhafızı ve rejimin güvenliğinin yegâne bekçisi olarak görmesi ile medya iki darbe arası dönem ve bunu izleyen 1980 ve 1990'lı yıllarda da askeri

12 Bu konuyla ilgili yapılan bir çalışması için bkz. (Doğan, 2019)

vesayet ile beraber hareket etmiştir. Bu durum 1970’ler ve 1980’lerde sol ve sağ ideolojik bölünmesinin üzerinden gelişirken 1990’larda ordunun ‘irtica’ ve ‘şeriat’ söylemleri doğrultusunda ‘dindar’ kimliği üzerinden gerçekleştirdiği güvenlikleştirme girişimlerinde bariz bir şekilde gözlemlenmiştir. Nitekim 28 Şubat’ta özellikle ana akım medya diye adlandırılan medya kuruluşlarının kendilerine servis edilen haberler üzerinden yaptıkları yayınlar hükümet yıkıp kurduran bir boyuta ulaşmıştır.¹³

Sonuç

Bu çalışmada ulusal güvenlik ve medya ilişkisi Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme teorisi ışığında betimsel olarak sorgulanmıştır. Bu doğrultuda medya ve güvenlik ilişkisinin karmaşıklığı vurgulanırken bu ilişkinin herhangi bir ülkenin toplumsal yapısına, siyasal ve güvenlik kültürüne göre değişeceğine dikkat çekilmiştir. Yine çalışmada güvenlikleştirme teorisinin medyaya güvenlik meselelerinde özellikle kamuoyunun iknası noktasında önemli bir pozisyon atfetmesine karşın medyanın pozisyonun değişkenlik arz edebileceği vurgulanmıştır. Zira bir yandan kamunun bilme hakkına sahip çıkarak kamuya karşı sorumluluğunu yerine getirmeye çalışan medyanın bir yandan da iktidarlara ya da diğer güç odaklarıyla geliştirdiği ilişki onun güvenlik sorunu olarak tanımlanan meselelere karşı durumunda belirleyici olmaktadır. Özellikle medyanın farklı ideolojik duruşlara, farklı mülkiyet ve çıkar ilişkilerine sahip olduğu ülkelerde medya güvenlikleştirici aktörle paralel hareket edebildiği gibi güvenlikleştirici aktörlerin güvenlik tehdidine dair söylemlerinin karşısında konumlanabilmekte ve güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerine karşı söylemler üretebilmektedir. Hatta günümüzde terör örgütleri gibi bazı tehditlerin de medya sahibi oldukları göz önüne alındığında tehdidin kendisinin bile güvenlikleştirmeye karşı propaganda yapabildiği görülmektedir. Ya da medya ne güvenlikleştirici aktörlerin tehdide dair söylemlerine paralel ne de bu söyleme karşı söylem üretmektedir. Bir şekilde güvenlikleştirilen tehdidin politik yönünü öne çıkararak güvenlik aktörlerinin ki özellikle politik iktidarın bu güvenlikleştirme ile politik çıkar elde etme amacında olduğu yönünde yayınlar yapabilmektedir. Bu açıdan medyaya güvenlik meselelerine dair tutumunda genel bir pozisyon ve rol atfetmek zordur.

Meseleye Türk medyası ve “rejim güvenliği” söylemi özelinde bakıldığında ise her dönem egemen ideoloji ile uyumlu olması beklenen Türk medyasının genel eğiliminin dönemin güvenlikleştirici aktörü ile uyumlu olduğu öne sürülmüştür. Güvenlikleştirici aktörün tanımladığı rejimin güvenliğinin tehlikede olduğuna dair tehdit söylemi çoğunlukla medya tarafından alımlayıcı kitleye güvenlikleştirici aktörün söylemi doğrultusunda sunulmuştur. Bu doğrultuda gerek Atatürk’ün basından beklentisinin gerekse Takrir-i Sükûn Kanunu’nun şekillendirdiği Türk medyası Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar özellikle “rejimin güvenliği” bağlamında ortaya atılan güvenlikleştirme söylemlerine bir alışkanlık biçiminde destek vermiştir.

¹³ 28 Şubat sürecinde medyanın ordu tarafından bu süreçte gerçekleştirilen güvenlikleştirme girişimi karşısındaki tutumu için bkz. (Doğan, 2019).

Kaynaklar

Abrahamsen, Rita , (2005). “Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear”, *Alternatives*, Cilt: 30, Sayı:1, ss.55–80.

Austin, John L. , (1965). *How to Do Things with Words*, New York: A Galaxy Book, Oxford University Press.

Ayhan, Bünyamin, (2008). “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, ss.75-99.

Baldwin, David, (2011). “The Concept of Security”, Editörler: Christopher W. Hughes ve Lai Yew Meng, *Security Studies A Reader*, Routledge, NY, ss. 24–35.

Balzacq, Therry, (2005). “The Three of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, Cilt:11, Sayı: 2, ss.171-201.

Baykal, Hülya, (1990). *Türk Basın Tarihi 1831–1923: Tanzimat, Meşrutiyet, Milli Mücadele Dönemleri*, Afa Yayınları, İstanbul.

Baylıs, John, (2015). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Der. Mustafa Aydın ve diğerleri, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Bigo, Didier ve R.B.J. Walker, (2002). Security and Migration, Special Section of *Alternatives*, Cilt: 27(1) , ss.1–92.

Bigo, Didier, (2008). “International Political Sociology”, *Security Studies An Introduction*, editör: Paul D. Williams, Routledge, NY.,ss. 116-131.

Brauch, Hans Günter, (2015). “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Dörtlüsü”, Der. Mustafa Aydın ve diğerleri, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Buzan, Barry, (1991). *People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harlow, Londra: Pearson Longman.

Buzan, Barry, Waever, Ole ve Wilde, Jaap de (1998). *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Londra: Lynne Rienner Pub.

Buzan, Barry, (2015). *İnsanlar, Devletler ve Korku*, (Çeviri Editörü: Emre Çıtak), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2. Basımdan Çeviri.

Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/bush-y%C3%B6netiminin-935-yalan%C4%B1/a-3086867>, erişim tarihi: 12.6.2019.

Doğan, Zehra, (2019). *Güvenlikleştirme Süreçlerinde Medyanın Rolü:28 Şubat Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Emmers, Ralf, (2003). “Asean and Securitization of Transnational Crime in Southeast Asia”, *The Pacific Review*, Cilt:16, Sayı:3, 2003, ss.419–438.

Elbe, Stephen, (2006). “Should HIV/AIDS be Securitized? The Ethical Dilemmas of Linking HIV/AIDS and Security”, *International Studies Quarterly*, Cilt:50, Sayı:1, ss.119–144.

Guild, Elspeth, (2003). “International Terrorism and EU Immigration, Asylum and Borders Policy: The Unexpected Victims of 11 September, 2001”, *European Foreign Affairs Review*, Sayı: 8 (3), ss.331–46.

Güner, Deniz, (2015). *Sansür ve İktidar*, Yeditepe Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara.

Hansen ,Lene (2011). “Theorizing the Image for Security Studies: Visual Securitization and the Muhammad Cartoon Crisis”, *European Journal of International Relations*, Cilt: 17, Sayı 1, ss.51–74.

Herman Edward S. , Chomsky, Noam, (2002). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon BOOKS, NewYork.

Huysmans, Jef, (2006).*The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*, London: Routlage.

Huysmans, Jef, (2007). “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, *European Journal of International Relations*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi, Cilt.4, ss.479-505.

Kaya, A. Raşit, (2016). *İktidar Yumağı Medya Sermaye, Devlet, İmge* Kitabevi, 2.Baskı.

Koloğlu, Orhan, (2015). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Mccombs Maxwell E., Shaw Donald L. , (1972), “The Agenda-setting Function of Mass Media”, *Public Opinion Quarterly*, 36, ss.176-187.

Mcdonald, Matt ,(2008). “Securitization and the Construction of Security”, *European Journal of International Relations*, Cilt:14(4). ,ss.563-587.

Miş, Nebi, (2012). *Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923- 2003*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Mora, Necla, (2011). *Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi*, Küresel İletişim, Nobel Akademik Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara.

Möller, Frank, (2007).“Photographic Interventions in Post–9/11 Security Policy”, *Security Dialogue*, Cilt: 38, no: 2, ss.179–196.

Noelle-Neumann, E. (1998). *Kamuoyu: Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Çev. Murat Özkök. Dost Kitabevi, Ankara.

O’Reilly, Ciaran (2008).“Primetime Patriotism: “News Media and The Securitization of Iraq”, *Journal of Politics and Law*, Cilt: 1, Sayı:3.

Owiredu, Maria H. , (2009).“Anti-Semitism, Securitization and the Media”, Lund University Departman of Political Science.

Özoğlu, Hakan, (2016). *Cumhuriyetin Kuruluşunda İktidar Kavgası 150'likler, Takriri-i Sükûn ve İzmir Suikastı*, Kitapyayinevi, 2.Baskı, İstanbul.

Roe, Paul,(2004). “Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization”, *Security Dialogue*, Cilt: 35, Sayı: 3, ss.279–294.

Roe,Paul , (2008).“Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK's Decision To Invade Iraq”, *Security Dialogue*, Cilt:39, Sayı:6.

Smith,Edward,(2015).“The Traditional Routes to Security Realism and Liberalism”, Peter Hough vd. *International Security Studies Theory and Practice*, Routledge: NY.

Thompson, John B. , (2008). *Medya ve Modernite*, Kırmızı Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

Topuz, Hıfzı, (2015). *İkinci Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul.

Waever, Ole, (1995). “Securitization and Desecuritization”, Ronnie D. Lipschutz (ed.) *On Security*, New York: Columbia University Press, ss.46.86.

Waever, Ole, (2003). *Securitisatıon: Taking stock of a research programme in Security Studies*, Chicago: PIPES, Basılmamış Konferans Tebliği.

Vultee, Fred, (2007). “Securitization As A Theory Of Media Effects: The Contest Over the Framing of Political Violence”, the Faculty of The Graduate School at the University of Missouri-Columbia.

Vultee, Fred (2011) “Securitization as a Media Frame: What Happens When the Media Speak Security”, editör: Thierry Balzacq, *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*, Routledge NY.

Williams, Michael C., (2003). “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”, *Inernational Studies Quarterly*, Cilt: 47 (4),ss.511-531.

Wolfers, Arnold, (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore, MD: The John Hopkins University Press.

Yalçınkaya, Haldun, (2015). “Savaşlarda Asker-Medya İlişkisinin Geldiği Son Aşama: İliştirilmiş Gazetecilik”, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, (Der.) Mustafa Aydın vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2 Baskı, İstanbul, ss.131-151.

Yaylagül, Levent, (2014). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, 7. Baskı, Ankara.

Yüksel, Erkan, (2007). ““Kamuoyu Oluşturma” ve “Gündem Belirleme” Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, ss.571-586.